

Лекція 2. Тема: **Основні категорії перекладознавства.**
Види перекладу.

План:

1. Предмет та методи перекладознавства, методи перекладу.
2. Принципи перекладу (самостійне вивчення) (Терехова С.І., С.71-76).
3. Види, типи, жанр, форми, стилі, прийоми та способи перекладу.
4. Одиниця перекладу та проблеми якості перекладу.

Література:

1. Терехова СІ. Вступ до перекладознавства. - Київ, 2002 - с. 71-121.
2. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 512 с. – 10 – 154.
3. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. - М.: «Международные отношения», 1974. - с. 7-28.
4. Коптілов В.В. Теорія та практика перекладу. - К.: "Вища школа", 1982 - с.3-30.
5. Комисаров В.Н. Общая теория перевода. - М., 1999 - с.34-50.
6. Л.СБархударов. Язык и перевод. - М: Международные отношения, 1978. - с.5-46, 174-188.
7. Korunets' I.V. Theory and practice of translation. - Вінниця: "New book", 2000.

1. Предмет та методи перекладознавства, методи перекладу

Лінгвістична теорія перекладу є дескриптивною теоретичною дисципліною, тобто такою, що виявляє та описує об'єктивні закономірності процесу перекладу.

На основі описання лінгвістичного механізму перекладу стає можливим сформулювати деякі нормативні рекомендації, принципи та правила, методи та прийоми перекладу.

Науковий аналіз фактів, що спостерігаються, передуює нормативним рекомендаціям.

Переклад є творчою розумовою діяльністю.

Предметом перекладознавства як науки є вивчення самого процесу перекладу та закономірностей його здійснення.

Методи перекладознавства:

Для загальної теорії перекладу особливу важливу роль відіграють постулати загального мовознавства про мову як засіб спілкування, про мову як систему і як сукупність мовленнєвих реалізацій, про двоплановість одиниць мови та інші. Важливим є також вплив контексту і ситуації спілкування на розуміння тексту, та інші фактори, які впливають на комунікативну поведінку людини. Використовуються методи: типологічний, порівняльно-історичний, метод семантичного аналізу, метод зіставлення, методи аналізу тексту, статистичні методи та ін.

Метод порівняльного аналізу перекладу -
полягає у порівняльному аналізі форми і змісту
тексту перекладу та форми і змісту оригіналу:

можна розкрити внутрішній механізм перекладу,
виявити еквівалентні одиниці, а також виявити
зміни форми та змісту, які відбуваються при
заміні одиниці оригіналу еквівалентною
одиницею тексту перекладу.

Суб'єктивність перекладу обмежена необхідністю відтворити якомога повніше зміст тексту оригіналу, а можливість такого відтворення залежить від об'єктивно існуючих і незалежних від перекладача відносин між системами та особливостями функціонування двох мов. Таким чином, суб'єктивність перекладу не є перешкодою для об'єктивного наукового аналізу.

Метод опитування інформантів - осіб, які мають необхідну двомовність і досвід перекладацької діяльності.

В процесі опитування інформанту пропонуються для перекладу частини оригіналу, які мають певні лексичні або граматичні труднощі.

Методи перекладу: комунікативний і семантичний.

Комунікативний переклад спрямований на урахування при перекладі комунікативних установок оригіналу (цілі, намір автора, ситуація) і має на меті справити на читача майже таке саме враження, що й твір МО.

Семантичний переклад спрямований на лінгвістичне забезпечення адекватності і точності перекладу. Він враховує семантичну й синтаксичну обмеженість МП у співвідношенні з МО щодо відтворення особливостей оригінального тексту у перекладі і намагається точно відтворити контекстуальний зміст оригіналу.

2. Види, типи, жанр, форми, стилі, прийоми та способи перекладу.

Спосіб перекладу - це певний шлях виконання перекладу того чи іншого виду.

Перекладацькі прийоми - це засоби, за допомогою яких можна здійснити той чи інший переклад більш точно, правильно, еквівалентно, відповідно до вимог оформлення його виду, типу, жанру, стилю.

Стиль перекладу - врахування особливостей відтворення умов того функціонального стилю мови, в межах якого написаний оригінал, та стильових особливостей мови автора оригіналу і стиль перекладача.

Жанр перекладу – це літературний жанр перекладеного тексту, певна його форма, у якій виявляються літературні роди й види першоджерела та його перекладу. Жанр перекладу і жанр оригінального твору повинні співпадати за умов повноцінного адекватного перекладу. При виконанні вільного або скороченого перекладу жанри текстів МО та МП можуть різнитися.

Форма перекладу – це зовнішня оболонка тексту перекладу, яка вбирає в себе його обсяг, назву, послідовність, структуру (кількість частин, розділів тощо).

За умов адекватного перекладу форма ТО та форма ТП повинні співпадати.

В широкому розумінні **тип перекладу** означає різновид літературного типу перекладеного тексту (його приналежність до літературного жанру, функціонального стилю мови, норм літературної мови тощо).

У вузькому розумінні поняття типу і виду перекладу співпадають.

Видом перекладу називається певна перекладацька категорія тексту перекладу, яка узагальнено характеризує його структурні й функціональні особливості та вимоги щодо його виконання.

Адекватний переклад – переклад, який забезпечує прагматичні завдання перекладацького акту на максимально можливому для досягнення цього рівні еквівалентності, не допускаючи порушення норм МП та дотримуючись жанрово-стилістичних вимог до текстів. Адекватний переклад забезпечує максимальну відповідність оригінальному твору.

Еквівалентний переклад – це переклад, який відтворює зміст оригіналу на будь-якому рівні еквівалентності.

Точний переклад – переклад, у якому еквівалентно відтворена лише предметно-логічна частина змісту оригіналу при можливих відхиленнях від жанрово-стилістичних норм та правил вживання МП.

Буквальний переклад – переклад, у якому відтворено комунікативно нерелевантні (формальні) елементи оригіналу, у результаті чого або порушуються норма, або зміст оригіналу.

Вільний переклад – переклад, зроблений на більш низькому рівні еквівалентності ніж можливо.

У 60-ті роки ХХ століття **А.В.Федоров** визначає такі основні типи перекладів відповідно до характеристики текстів:

- 1) газетно-інформаційні, документальні (торговельні та ділові), спеціально-наукові;
- 2) суспільно-політичні та публіцистичні (ораторські промови, газетні та журнальні матеріали);
- 3) художньо-літературні тексти.

Л.С.Бархударов у книзі "Мова і переклад" (1975) встановив таку класифікацію перекладів відповідно до діяльності перекладача у процесі перекладу:

письмово-письмовий, коли МО та МП беруться у письмовій формі;

усно-усний, за якого обидві мови взяті в усній формі (послідовний та синхронний);

письмово-усний, або усний переклад письмового тексту. При ньому МО береться в писемній формі, а МП - в усній. Існує два різновиди письмово-усного перекладу: одночасний (без підготовки) та послідовний (переклад з підготовкою);

усно-письмовий переклад, або усний переклад письмового тексту, коли МО використовується в усній формі, а МП - в письмовій (диктант-переклад).

Г. Лілова (Болгарія) розрізняє поняття виду, форми і жанру для характеристики і типології перекладів. Вона виділяє такі форми перекладу — усний, письмовий, машинний (умови, в яких відбувається переклад); види перекладу - суспільно-політичний, художній, науково-технічний (різниця у характері текстів чи висловлювань); жанри перекладу - є різними і залежать від жанру твору МО.

І.В.Корунець "Теорія і практика перекладу":
точний, адекватний, перелицювання, вільний переклад (переказ),
послідовний, описовий, підрядковий, художній, буквальний,
синхронний та ін.

Серед них він виділяє такі **види перекладу**:

- письмовий переклад письмового джерела;
- усний переклад (тлумачення) усного джерела;
- тлумачення письмового джерела;
- письмовий переклад усного джерела.

До різновидів перекладу вчений відносить також описовий переклад, а також переклад "від протилежного";

способи перекладу:

- літературний;
- підрядковий;
- переклад слово в слово;
- дослівний переклад;
- буквальний переклад.
- машинний переклад

Класифікація **Р.К. Міньяр-Бєлоручева** (самостійне вивчення с.86-97):

Послівний (дослівний) переклад (word-to-word, word-for-word translation) – це такий вид перекладу, за якого кожне слово/член речення МО передається в МП у такому ж порядку слів, що представлений у МО, і повністю відповідає за семантикою.

Підрядковий переклад (interliniar translation) або підрядник – це такий вид перекладу, при якому повністю і точно відтворюється значення і зміст рядків (у віршованому творі) або речень (у прозовому творі) оригіналу у перекладі.

Реферований переклад – це такий вид письмового перекладу, в якому зміст першотвору передається скорочено, стисло, так, що вся основна інформація вміщується в ньому (крім художнього, поетичного тексту).

Реферований переклад (реферат) складається за планом: тема, предмет, характер і мета роботи; у ньому зазначаються конкретні результати роботи, наводяться експериментальні, теоретичні, описові дані, перевага надається новим знанням, відкриттям, іншій актуальній інформації, висновки тощо. У рефераті дозволяється обмежуватися визначенням теми та основними результатами дослідження, спостереження.

Порядок виконання реферованого перекладу такий:

1) прочитати текст; переконатися, що він є цілком зрозумілим; якщо не так, перекласти його повністю або заповнити наявні прогалини;

2) визначити ті абзаци (або більші уривки тексту), що містять основні ідеї чи основний зміст першотвору; виокремити їх; підготувати робочий варіант перекладу;

3) за допомогою мовних зв'язуючих елементів (сполучників, сполучникових слів та ін.) поєднати виділені уривки тексту в суцільний текст, логічно побудований, послідовний, лаконічний, "відшліфований";

4) вчитати зроблений переклад; відкласти на декілька днів для повторної вчитки. За браком часу етап відстоювання тексту можна замінити своєрідним рецензуванням, тобто слід дати вчитати текст іншому перекладачу;

5) якщо оригінал являє собою вузько спеціалізований текст, обов'язково необхідно проконсультуватися з фахівцями відповідної галузі науки, техніки тощо;

6) вчитати текст перекладу повторно, виправити при необхідності; звірити з оригіналом;

7) переписати (передрукувати) текст МП на чистовик і передати його до друку.

Обсяг зробленого таким чином перекладу становить приблизно одну третину або не більше, ніж дві третини від обсягу оригінального тексту.

Основними **вимогами** щодо реферованого перекладу є такі:

- використання стандартної термінології, добір еквівалентів до нових термінів, мовних кліше або опис поняття, якщо еквівалента в МП не існує;
- дотримання стилю оригінального твору (публіцистична стаття перекладається публіцистикою, науково-технічна література - мовою науково-технічної літератури і т. ін.);
- всі аббревіатури та скорочення розшифровуються;
- якщо наявні формули, вони обов'язково передаються в рефераті;
- за необхідності використовується міжнародна система одиниць.

Анотований переклад є ще більш коротким за реферований, але таким, що точно і лаконічно передає зміст першотвору. Його мета не тільки проінформувати читача про той чи інший твір, а й зацікавити його, визвати бажання прочитати твір у повному обсязі, рекламувати й популяризувати авторів та їхні праці.

Його **обсяг** становить не більше пів сторінки (3-7 речень).

Анотація на друкований твір з природознавства, технічних та суспільних наук вимагає від перекладача зазначити тип першотвору, основну тему, проблему, об'єкт, цілі роботи та її результати. Вона визначає актуальність та новизну даної праці у порівнянні з іншими творами подібної тематики.

Щоб правильно занотувати текст, необхідно виконати таку послідовність дій:

- 1) ознайомитися з текстом МО повністю, детально; переконатися в тому, що ви правильно і цілком зрозуміли його;
- 2) визначити тему, ідею твору, коротко - зміст (сюжет); занотувати;
- 3) стисло і лаконічно перефразувати МП занотований матеріал так, щоб не розкривати зміст (сюжет) твору, а лише зацікавити читачів;
- 4) перевірити текст анотованого перекладу; при необхідності зробити правку; подати до друку.

Скорочений переклад – це переклад, у якому не відтворено повністю текст МО з певних причин і повністю або частково змінена структура.

Адаптований переклад - це такий вид скороченого перекладу, зміст якого спрощений, підігнаний під певну групу читачів.

Наприклад, спеціально адаптують тексти для дітей (дошкільного, молодшого, середнього та старшого шкільного віку), дорослих; людей, що починають вивчати певну іноземну мову або, навпаки, поширюють свої знання і т. ін.

Вільний переклад - це такий різновид скороченого перекладу за якого твір МО переказується, перефразовується перекладачем.

При такому перекладі дозволяється порушувати як елементи змісту, так і форми (певні образи, місце та час подій, кількість та структуру речень та ін.), змінювати авторський виклад тексту.

Перелицюванням / переспівом називається такий різновид вільного перекладу, за якого допускаються зміни місця подій, імен персонажів та інші подібні зміни сюжету та змісту твору МО.

Електронний переклад – це переклад, що здійснюється комп'ютером за допомогою розроблених програм.

Власне літературний переклад (literary translation proper) – це переклад будь-якого нехудожнього твору, виконаний літературною мовою.

Літературно-художній переклад (literary artistic translation) являє собою тип перекладу художніх творів - прозових і поетичних.

Адекватним перекладом вважається такий переклад, в якому:

- кожен варіант одержано шляхом встановлення відповідника, причому зберігається не тільки загальний зміст, а й стилістичні особливості;
- одержані варіанти не порушують літературних норм МП.

Основними **принципами** адекватного перекладу є такі:

- повністю зберегти структуру тексту МО;
- точно відтворити кількість частин, розділів, параграфів, абзаців і т. ін. твору МО;
- цілком відтворити зміст оригіналу;
- повністю передати стиль та стилістичні особливості оригіналу;
- не відкидати або додавати уривки до першотвору;
- не намагатися поліпшити або погіршити твір МО;
- точно відтворити всі елементи і художні засоби твору-оригіналу, авторську інтенцію.

4. Одиниця перекладу та проблеми якості перекладу

Мовною одиницею перекладу вважається така одиниця (елемент) в тексті МО, до якої можна дібрати відповідник у тексті МП.

Одиницею перекладу може бути:

- слово і словосполучення,
- синтагма,
- ціле речення,
- абзац,
- весь текст.

4 моменти, які слід враховувати під час оцінки якості перекладу:

- 1) оцінювати якість перекладу слів і словосполучень;
- 2) оцінювати якість перекладу речень і тексту в цілому;
- 3) оцінювати якість передачі елементів експресії і стилістичних особливостей оригіналу;
- 4) оцінювати "звучання" і силу впливу усього перекладеного тексту у порівнянні з оригіналом.

Питання для самостійного вивчення:

Основні принципи перекладу.

Види перекладу в діахронії.

Класифікація видів перекладу: синхронічний аспект.

Електронний переклад.

Мовні одиниці перекладу.

Рівні перекладу.

Стратифікація мовних одиниць перекладу.